

Ewald SASIMOWSKI, Ryszard KOLSTRUNG,  
Sławomir PIETRZAK, Marek SAPUŁA,  
Jan WOJCIECHOWSKI, Anna HULEWICZ-STACHURSKA

**Produkcja ogólnoużytkowych „kucy felińskich”. Część I. Warunki i założenia  
hodowlano-produkcyjne**

Продукция общепользовательных „фелинских пони”. Ч. I. Коневодчески-производственные  
условия и предпосылки

Production of „Felin Ponies” of General Utility. Part I. Conditions Breeding Assumptions and  
Production

Zwiększające się w Polsce — wzorem krajów zachodnioeuropejskich (3) — zapotrzebowanie na małe konie i kuce dla celów rekreacji i turystyki oraz jeździectwa dziecięcego może być pokryte przez szersze niż dotychczas wykorzystanie koników polskich (7, 11, 12, 13), koni huculskich (2) i arabo-koników (8, 9). Jeśli zaś chodzi o budzące coraz większe zainteresowanie kuce mniejsze od tych koni — poprzez import osobników określonych ras zagranicznych (3) ewentualnie ich produkcję opartą na rasach i typach koni dostępnych w kraju.

Praca niniejsza przedstawia tok przeprowadzenia i wyniki tego rodzaju produkcji, której głównym celem jest charakterystyka i ocena produktów uzyskanych w ramach zastosowanych kojarzeń, stwierdzenie ich przydatności do określonych sposobów użytkowania, a także warunków wychowu i utrzymania.

W kolejnych jej częściach zostaną przedstawione: charakterystyka kojarzeń i wykorzystanego w nich materiału, warunki i technika rozrodu, wzrost i rozwój źrebiąt oraz charakterystyczne cechy pokrojowe osobników o różnym pochodzeniu, a także ich bezpośrednie i pośrednie wskaźniki użytkowości wierzchowej i zaprzęgowej oraz potrzeb żywieniowych (10, 14).

Zasadniczym punktem odniesienia tych części będzie niniejsza część I, informująca o źródłach materiału wyjściowego, pochodzeniu nazwy „kuce felińskie”, wzorcu pokrojowym i użytkowym, projektowanych zasadach oceny i selekcji oraz zamierzeniach organizacyjno-produkcyjnych.



## MATERIAŁ I METODY

## ŹRÓDŁA MATERIAŁU WYJŚCIOWEGO

Jako materiał wyjściowy postanowiono wykorzystać konie i kuce wyprodukowane w ramach przeprowadzonych uprzednio, względnie kontynuowanych równoległe doświadczeń hodowlano-produkcyjnych oraz inne, interesujące ze względu na swoje właściwości, które można było kupić lub wypożyczyć, względnie wykorzystać do stanówki.

Pierwszym eksperymentem była przeprowadzona w roku 1969 próba produkcji kucy w terenowej hodowli koni biłgorajskich przy wykorzystaniu klaczy tego typu należących do indywidualnych rolników i ogiera kuca (po ogierze szetlandzkim od klaczy huculskiej). Z tego eksperymentu pochodziła matka klaczy Gracja, która obecnie odgrywa wiodącą rolę w produkcji kucy felińskich.

Drugim eksperymentem, z którego pochodziły 2 wykorzystane klacze „fiordo-koniki (biłgorajskie — 6)” Rezeda i Gonia, była „Produkcja koni roboczych na drodze krzyżowania koni biłgorajskich z fiordyngami” (5).

Z trzeciego, który miał na celu zbadanie cech arabo-koników (8, 9), pochodziły: klacz Emulsja — czystej krwi arabskiej, klacz Morwa — konik polski, ogierzy Cedr i Emir oraz klacze Emulsja, Kinga, Kwoka, Franceska i Frezja — arabo-koniki.

Specjalnie do produkcji „kucy felińskich” zakupiono w SK Nowielice klacz Wenę arabo-fiordkę (4). Wykorzystano również do tego celu znajdującą się w stajni koni roboczych RZD Felin klacz Finezę od klaczy fiordo-konika po wyróżniającym się w biegach stiplowych ogierze półkwi angloarabskiej Bafomet.

Szczególnie dobrą sytuację do wykorzystania w omawianej produkcji kucy walijskich stworzyło wychodowanie przez prof. Władysława Bielańskiego (1) 2 ogierów tej rasy z zarodków otrzymanych z Anglii. Do stanówki jednym z tych ogierów — które jako dorosłe były utrzymywane w SK Racot — wysyłano wspomnianą klacz Grację, a następnie wypożyczano je kolejno w 2 sezonach rozplodowych i pokryto nimi po kilka klaczy. Korzystano również z ogiera Gniewko kuca szetlandzkiego z Ogrodu Zoologicznego w Warszawie.

## NAZWA „KUCE FELIŃSKIE”

Z uwagi na to, że wymienione konie i kuce należały do kilku ras, ew. już były mieszańcami międzyrasowymi, w większości przypadków nie byłoby możliwe określenie uzyskiwanych z ich kojarzeń produktów w zwięzłej formie opisowej — analogicznej np. do nazwy „angloarab” itp. Dlatego też przyjęto dla nich umowną nazwę „kuce felińskie” od nazwy Rolniczego Zakładu Doświadczalnego Felin, należącego do Akademii Rolniczej w Lublinie, gdzie zapoczątkowana została i jest kontynuowana ich produkcja. Nazwa ta została zastosowana do produktów kojarzeń materiału wyjściowego, a także tych produktów kojarzonych między sobą oraz z osobnikami należącymi do materiału wyjściowego.

W celu zapewnienia ich niezawodnej identyfikacji — szczególnie w przypadku sprzedaży, oddania w depozyt itp. — przyjęto trwałe znakowanie poprzez wymrażanie na lewym udzie stylizowanego połączenia liter F i K, a na lewej łopatce numeru ewidencyjnego w kolejności urodzeń.

## WZORZEC POKROJOWY I UŻYTKOWY

Zakładając, że produkowane kuce będą reprezentowały typ ogólnoużytkowy, przyjęto, iż powinny one mieć cechy konia szlachetnego, być dość masywnie zbudowane, kościste, o wyraźnie zaznaczonej suchej konstytucji, o wyraźnym kłębie, dostatecznie długich liniach, dobrym umięśnieniu, dostatecznie pobudliwym, ale zrównoważonym temperamentem, żywym i posuwistym tempem oraz kłusie, harmonijnym galopie, uzdolnieniach do pokonywania przeszkód i predyspozycjach do



spokojnej pracy pociągowej. Założono również, że będzie je cechowała żywotność, odporność, małe wymagania żywieniowe i dobre wykorzystywanie paszy oraz stosunkowo duża siła i wytrzymałość.

Przyjęto następujące dość szerokie granice podstawowych wskaźników biometrycznych dla dorosłych osobników:

|                     |             |
|---------------------|-------------|
| wysokość w kłębie   | 110–130 cm  |
| indeks objętości    | 110–130 %   |
| indeks formatu      | 103–108 %   |
| indeks kościistości | 12,5–13,5 % |

Związane z pochodzeniem umaszczenie, najczęściej bułane różnych odcieni, ale u pewnej części również gniade i siwe z ciemną pręgą przez grzbiet (szczególnie u osobników bułanych) — pożądane są białe odmiany o różnych kształtach na głowie i kończynach.

#### ZASADY OCENY, SELEKCJI I DOBORU

W ocenie „kucy felińskich” przewiduje się uwzględnianie przedstawionego wyżej wzorca pokrojowego i użytkowego z wykorzystaniem pomiarów i punktacji wyników, poprzedzonych odpowiednim treningiem przygotowawczym, prób użyteczności w zaprzęgu i pod siodłem. Będzie się dążyć do zapewnienia im normalnej pracy w zaprzęgu w gospodarstwach przydomowych, ogrodniczych oraz klubach jeździeckich, gdzie będą one również wykorzystywane pod siodłem w nauce jazdy konnej, rekreacji i turystyce. Tego rodzaju eksploatacja będzie także dostarczać cennych informacji do oceny i selekcji. Wybrakowywane będą wyłącznie osobniki obciążone poważnymi wadami organicznymi dotyczącymi ruchu oraz brakiem zrównoważenia nerwowego — wykluczającymi możliwość pracy pod siodłem lub w zaprzęgu. Osobniki wykraczające poza ramy wzorca pod względem biometrycznym, ale poza tym nie posiadające wyżej wymienionych poważnych wad, będą kojarzone z osobnikami, po których będzie można się spodziewać przychówku mieszczącego się w ramach wzorca. Wykorzystywane będą przy tym przede wszystkim odmianniki pod tym względem „kuce felińskie”, ale w razie potrzeby również osobniki należące — względnie zbliżone — do materiału wyjściowego.

#### ZAMIERZENIA ORGANIZACYJNO-PRODUKCYJNE

Uzyskanie dostatecznie licznej populacji „kucy felińskich” będzie niewątpliwie wykraczało poza możliwości, jakimi w tym zakresie dysponuje RZD Felin. W związku z tym przewiduje się oddawanie nadliczbowego materiału w depozyt, ewentualną jego sprzedaż, ale ze zobowiązaniem w jednym i drugim przypadku posiadacza do rozplodowej jego eksploatacji. Szczególnie klacze powinny być pokrywane wskazanymi ogierami, a uzyskane potomstwo wychowywane na własne potrzeby posiadacza lub sprzedaż wspólnie uzgodnionemu nabywcy, który zobowiązałby się kontynuować reprodukcję zgodnie z zaleceniami.

Ten sposób postępowania powinien pozwolić na rozwijanie i doskonalenie omawianej produkcji, opierającej się na kontroli wzrostu i rozwoju młodych osobników, a następnie ocenie ich użyteczności i tym samym efektów stosowanych kojarzeń.

#### DYSKUSJA

Jak wynika z podanych informacji na temat źródeł pochodzenia materiału wykorzystywanego w produkcji kucy felińskich, w jego skład wchodzi czyste rasowo osobniki i mieszańce następujących ras i typów koni oraz kucy:



|                     |                      |
|---------------------|----------------------|
| czysta krew arabska | arabo-fiordyngi      |
| koniki polskie      | kuce walijskie       |
| konie biłgorajskie  | kuce szetlandzkie    |
| arabo-koniki        | półkrew angloarabska |
| fiordo-koniki       |                      |

Fakt ten daje możliwości wypróbowania różnych kojarzeń oraz scharakteryzowania i oceny uzyskiwanych z nich produktów, a także ukierunkowania dalszej produkcji na model, który okaże się najbardziej odpowiedni. Powinien on również pozwolić na określenie zasięgu możliwości stosowania naturalnego krycia małych klaczy znacznie większymi ogierami i przeciwnie — większych klaczy małymi ogierami.

Każda z wymienionych ras posiada pewne specyficzne właściwości pokroju, ruchu, pobudliwości i zrównoważenia systemu nerwowego, a w konsekwencji również stopnia predyspozycji do pracy w zaprzęgu i pod siodłem. Różnią się one także stopniem urody i umaszczeniem.

Najpiękniejsze są — jak wiadomo — konie arabskie. Pewne elementy ich urody, jak i szereg innych cech przejęły arabo-koniki i arabo-fiordyngi oraz kuce walijskie. Pewną dozę krwi arabskiej posiadają również niewątpliwie konie biłgorajskie, które są w pewnej mierze uszlachetnione formą konika polskiego. Najmniej urodziwe są koniki polskie i fiordo-koniki oraz kuce szetlandzkie, ale posiadają szereg innych cennych cech, które są pożądane u „kucy felińskich”. Przy konikach można wymienić mocną konstrukcję, małe wymagania środowiskowe, przy fiordo-konikach bardzo dobry charakter i wybitne predyspozycje pociągowe; ze strony kucy szetlandzkiej szczególnie interesujące są cechy małego wzrostu, pozwalające na uzyskanie przychowku o mniejszym wzroście nawet od koni średniej wielkości.

Pięć spośród dziewięciu wymienionych grup koni (koniki polskie, konie biłgorajskie, arabo-koniki, arabo-fiordyngi i fiordo-koniki) stanowiących materiał wyjściowy było maści bułanej z ciemną pręgą przez grzbiet (koniki i konie biłgorajskie również myszatej), co niewątpliwie maść bułaną i gniado-bułą wysuwa na pierwszą pozycję pod względem uwarunkowań genetycznych. Jednak, jak to już wspomniano, również inne maści nie są wykluczone, a ich mniejszy lub większy udział w grupie produkowanego materiału będzie zależny m. in. od pozostałych właściwości, jakimi wykaza się posiadające je kuce; obecnie oprócz bułanej i gniado-bułanej występuje maść siwa, gniada, u jednego osobnika izabelowata.

Szczególnie araby i kuce walijskie, ale w pewnej mierze również konie biłgorajskie i koniki, wniosły predyspozycje do odmian na głowie i kończynach. Występowanie tej cechy należy ocenić pozytywnie, szczególnie przy niezbyt dużej zmienności umaszczenia oraz z uwagi na założenie rekreacyjnego wykorzystania „kucy felińskich” jako kierunku dominującego. Dzieci i młodzież chętniej dosiadają i darzą przywiązaniem „swoje” kuce, jeśli ich wygląd jest zindywidualizowany. W tej sytuacji rezygnacja z uznanych w praktyce jako bardziej



odpornych na „grudę” i inne schorzenia pozbawionych odmian pęcin wydaje się uzasadniona.

Ze względów użytkowych ważniejsze od umaszczenia są oczywiście wymiary biometryczne. Przyjęty ich zasięg dla początkowego okresu produkcji jest dość duży i można sądzić, że w przyszłości trzeba będzie go skoncentrować bliżej dolnej lub górnej granicy, względnie wprowadzić dwie klasy wielkości, np. 110–120 cm i 120–130 cm; podział populacji na sekcje według wysokości w kłębie jest, jak wiadomo, z pożytkiem dla rasy wykorzystywanej przy kucach walijskich (3).

Projektowana współpraca z klubami jeździeckimi i indywidualnymi użytkownikami w zakresie treningu, użytkowania i kontroli użytkowości powinna umożliwić właściwą ocenę produkowanych kucy oraz zapewnić dostateczną liczebność stada objętego doświadczalną produkcją.

#### WNIOSKI

1. Produkcja „kucy felińskich” wydaje się celowa ze względów praktycznych i poznawczych.

2. Odpowiedni poziom ogólnej użytkowości — przydatności zarówno do pracy pod siodłem, jak i w zaprzęgu lekkim, a także roboczym — powinno zapewnić „kucom felińskim” wykorzystanie w ich produkcji znanych ze swych korzystnych cech koników polskich, koni biłgorajskich, koni czystej krwi arabskiej, arabo-koników, fiordo-koników, kucy walijskich i kucy szetlandzkich.

3. Użycie wymienionych w pkt. 2 ras powinno umożliwić uzyskanie znacznego stopnia urody produkowanych „kucy felińskich” oraz zmienności ich kalibru, pokroju, a także umaszczenia, która przy tego typu kucach może być uznana za cechę korzystną.

4. Odpowiedni dobór w obrębie produkowanego materiału „kucy felińskich” oraz w miarę potrzeby posługiwanie się osobnikami ras wyjściowych, powinny zapewnić możliwości utrzymania się w ramach przyjętego wzorca biometrycznego (m. in. 110–130 cm wysokość w kłębie) oraz pozostałych właściwości pokroju, a także psychicznych predyspozycji użytkowych. Powinny one również umożliwić ukierunkowanie produkcji na model kuca, który okaże się najbardziej odpowiedni.

5. Badania prowadzone nad wzrostem i rozwojem oraz użytkowością powinny stworzyć podstawy do określenia wskaźników selekcyjnych w tym zakresie.



## PIŚMIENNICTWO

1. Bielański W.: Zagadnienia rozrodu koni na VIII Międzynarodowym Kongresie Rozrodu Zwierząt i Sztucznego Unasienniania. *Koń Polski*, nr 1, 1977.
2. Brzeski E.: Perspektywy wykorzystania huculów w rolnictwie, sporcie i rekreacji. Referat na Międzynarodowym Sympozjum n.t. zachowawczej hodowli zwierząt, PTZ, Warszawa, 26–28 VI 1986.
3. Elvyn H. — General Editor: A standard guide to horse and pony breeds. McGraw — Hill Book Company, New York 1980.
4. Janiszewska J., Speichert-Karkosz M., Bobik J.: Ocena biometryczna małych koni wierzchowych wyprodukowanych na bazie fiordingów. *Zeszyty Nauk. AR Szczecin — Zoot.*, z. 20, 1984.
5. Sasimowski E., Budzyński M., Paleolog M.: Produkcja koni roboczych na drodze krzyżowania koni biłgorajskich z fiordingami. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio E*, vol. XV, 20 Lublin 1970.
6. Sasimowski E.: *Koń biłgorajski. Przegl. Hod.*, nr 1, 1964.
7. Sasimowski E., Kaproń M., Kędzierska M.: Wyniki zootechnicznej inwentaryzacji koników polskich w 1981 r. w aspekcie ich hodowlanego wykorzystania. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio EE*, vol. II, 19, Lublin 1984.
8. Sasimowski E., Kolstrung R., Bocian K.: Arabo-koniki w wieku 2 lat w świetle próbnych badań. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio EE*, vol. IV, Lublin 1986.
9. Sasimowski E., Pietrzak S., Hulewicz A.: Przydatność arabo-koników do użytkowania wierzchowego. *Ann. Univ. Mariae Curie-Skłodowska, sectio EE*, vol. IV, Lublin 1986.
10. Sasimowski E., Kolstrung R., Pietrzak S., Sapała M., Wojciechowski J., Hulewicz-Stachurska A.: Produkcja ogólnoużytkowych „kucy felińskich”: Część II. Charakterystyka kojarzeń i materiału wyjściowego. Część III. Obserwacje nad naturalną stanówką przy kojarzeniu osobników znacznie różniących się wielkością. Część IV. Wzrost i rozwój osobników o różnym pochodzeniu. Część V. Charakterystyczne cechy pokrojowe osobników o różnym pochodzeniu. Zakład Hodowli Koni AR Lublin — w przygotowaniu 1987 r.
11. Siudziński S.: Doświadczalny trening i wierzchowe próby użyteczności koników polskich z SK Racot w ujeżdżeniu, skokach przez przeszkody i rajdach. Sprawozdanie w ramach problemu R-II-8, AR Poznań, 1985.
12. Sobczak Z., Langaj B., Miskowicz D.: Próba określenia potrzeb pokarmowych koników polskich użytkowanych w rekreacji jeździeckiej przy wykorzystaniu pasz objętościowych. *Zeszyty Naukowe AR we Wrocławiu, Zootechnika*, XXVII, 1984.
13. Tomczyński R.: Wpływ treningu pod siodłem na mechanikę ruchu koników polskich. *Zeszyty Naukowe ART Olsztyn, Zootechnika*, 1985.
14. Wojciechowski J.: Wskaźniki wierzchowej i zaprzęgowej użyteczności „kucy felińskich” oraz ich potrzeb żywieniowych. Zakład Hodowli Koni AR Lublin, w przygotowaniu 1987 r.

## РЕЗЮМЕ

Предпринятая попытка экспериментальной продукции общепользовательных пони позволила сделать следующие выводы:

1) продукция „фелинских пони” кажется целесообразной по практическим и познавательным причинам,

2) соответствующий уровень общей пользовательности — пригодности как к работе под седлом, так и в легкой упряжи и рабочей — должно обеспечить „фелинским пони” использование в их продукции известных своими полезными признаками польских лошадей.



билгорайских лошадей, чистокровных арабских лошадей, араболошадок, фиордолошадок, уэльских и шетландских пони,

3) использование упомянутых пород должно позволить получить значительную степень красоты производимых „фелинских пони”, а также изменчивости их калибра, экстерьера, а также масти, что при пони этого типа может быть признано полезным качеством,

4) соответствующий подбор в пределах производимого материала „фелинских пони”, а также по мере потребностей пользование особей исходных пород должны обеспечить возможности удержания в рамках приятного биометрического образца (м. пр. 110–130 см высоты в холке), а также остальных свойств экстерьера и психических пользовательных предрасположений; они должны также позволить придать направление продукции на такую модель пони, которая окажется наиболее соответствующей,

5) исследования роста и развития, а также пользовательности должны создать основы для определения селекционных показателей в этой области.

### SUMMARY

An attempt at experimental production of ponies of general utility led to the following conclusions:

1. Production of „Felin ponies” seems to be purposeful due to practical and cognitive reasons.

2. A certain level of general utility — usefulness both under saddle and pulling light carts or working in harness — favourable traits of Polish koniks, Biłgoraj horses, pure-bred Arabian, Arab-koniks, Fiords, Welsh ponies and Shetland ponies should be utilized in the production of „Felin ponies”.

3. Use of the above breeds should lead to obtaining great beauty in „Felin ponies” and to variation in their calibre, exterior and colour which may be regarded as a favourable trait in horses of this type.

4. Proper selection within the produced material of „Felin ponies” and use of individuals of the initial breeds should guarantee staying in the accepted biometric pattern (among others, 110–130 cm — height at the withers) and keeping other exterior properties and psychical predisposition. Production should focus on obtaining the most appropriate model of pony.

5. Studies on their growth, development and use should create basis for determining selection indicators in this field.